

گزارش رسانه ای تحول در صنعت
فولاد به‌عنوان پیشران توسعه اقتصادی
و صادرات غیرنفتی کشور
گروه فولاد

حوزه تخصصی

صنعت و توسعه پایدار

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

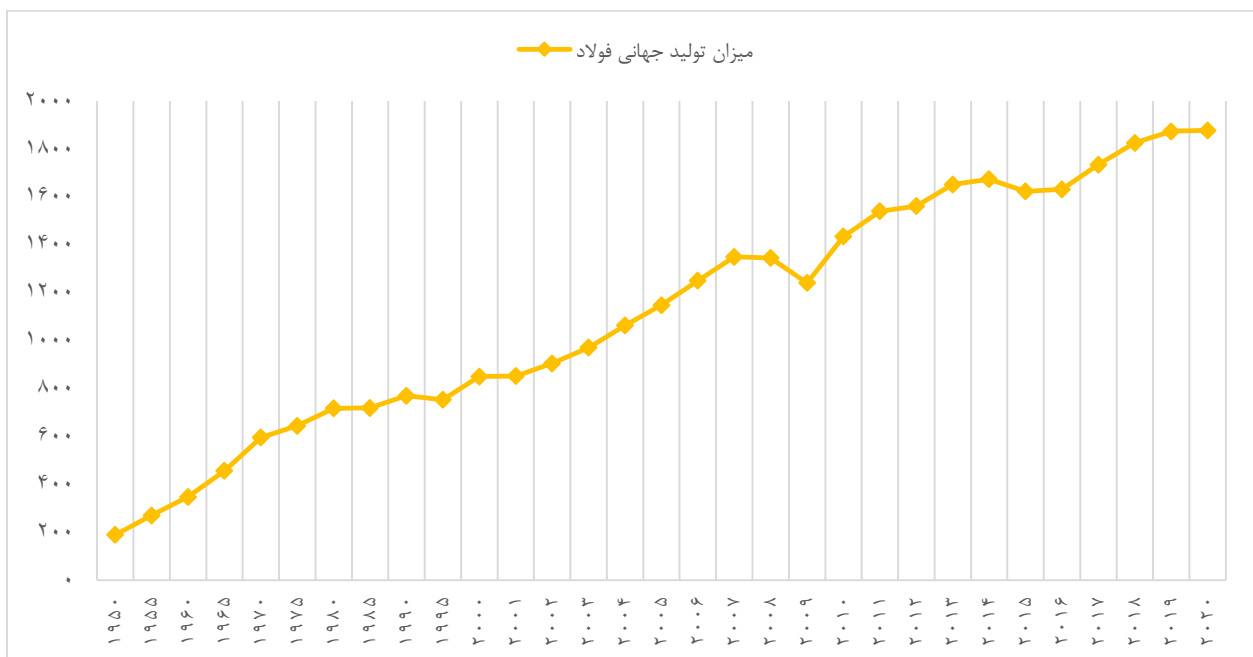
فهرست مطالب

- ۱مقدمه
- ۲صادرات محصولات کم ارزش چالش اساسی صنعت فولاد
- ۴سودهای سرشار حاصل از یارانه انرژی مانع نوآوری شرکت های فولادی
- ۶مهم ترین سیاست برای توسعه صنعت فولاد

مقدمه

طبق آمار انجمن جهانی فولاد، کمتر از ۷۰ کشور در زمینه تولید فولاد فعال هستند و کشورهای بی‌بهره از این صنعت یا باید از پیشرفت خود چشم‌پوشی کنند و یا باید به کشورهای تولیدکننده وابسته شوند. در حال حاضر ظرفیت سالانه تولید فولاد در کشور نزدیک به ۳۰ میلیون تن است که تنها ۶۰ درصد این ظرفیت بالفعل شده است. در سال ۲۰۱۹ ایران از جایگاه سیزدهم تولید فولاد به‌جایگاه دهم رسید. تولید فولاد کشور روند افزایشی داشته است و از ۱۰,۹ میلیون تن در سال ۲۰۱۱ به ۲۵ میلیون تن در سال ۲۰۱۸ رسیده است. هم‌زمان با این افزایش تولید مصرف فولاد کشور روند کاهشی داشته و از ۲۱,۳ میلیون تن به ۱۷,۵ میلیون تن کاهش یافته است عمده‌ترین دلیل این کاهش شرایط رکود اقتصادی می‌باشد. کاهش داخلی مصرف فولاد با افزایش صادرات طی این دوره که از ۷ درصد تولید به ۳۷ درصد تولید رسیده است جبران شد و این امر نشان از ظرفیت بالای این صنعت برای حضور در بازارهای صادراتی دارد. اگرچه میزان صادرات فولاد ایران تنها ۲ درصد از کل صادرات دنیا می‌باشد اما با توجه به کیفیت قابل‌توجه فولاد ایران و مزایای متعدد و استراتژیک تولید فولاد در کشور، این صنعت می‌تواند نقش ویژه‌ای در گسترش صادرات غیرنفتی ایران داشته باشد.

نمودار ۱ نشان‌دهنده میزان تولید فولاد و محصولات فولاد در جهان است. همان‌طور که قابل‌مشاهده است روند طول فولاد و محصولات فولادی در دنیا در سالیان متمادی رو به افزایش بوده است.

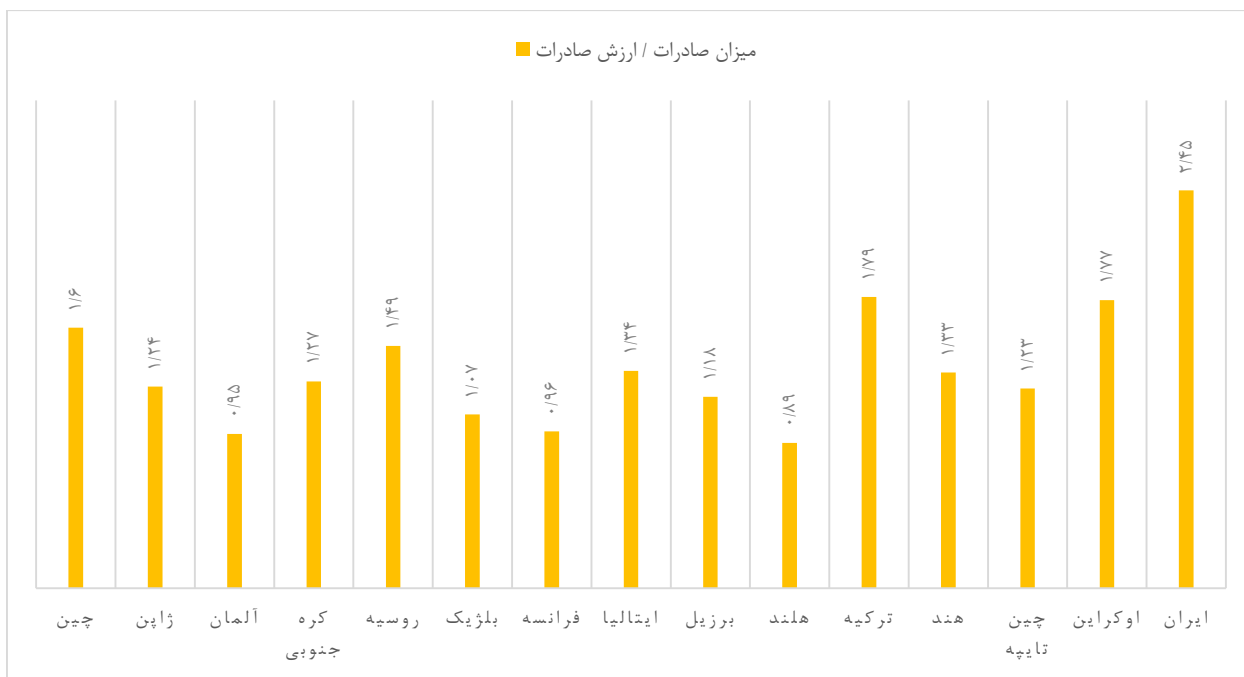
نمودار ۱ - میزان تولید فولاد و محصولات فولاد در جهان (میلیون تن)

صادرات محصولات کم ارزش چالش اساسی صنعت فولاد

با توجه به مطالعات انجام شده، مصاحبه‌ها و همچنین مشاهدات میدانی عدم وجود استراتژی مشخص و طرح کلان پیرامون توسعه صنعت فولاد در جنبه‌های مختلف فناورانه، رگولاتوری، سرمایه‌گذاری و صادرات منجر به عدم توسعه این صنعت و فاصله زیاد آن با وضع مطلوب شده است. با ادامه یافتن روند فعلی، به نظر می‌رسد صنعت فولاد ایران در سال‌های آتی به صنعتی ورشکسته همچون صنعت خودرو تبدیل شود که دیگر امکان هرگونه مداخله از جانب سیاست‌گذار را سلب می‌کند.

از چالش‌های این صنعت تنوع پایین محصولات و بازارهای صادراتی است به‌طوری‌که عمده صادرات فولاد کشور (۶۱ درصد) را فولاد خام تشکیل می‌دهد و ۳۰ درصد مابقی را مجموع مقاطع طولی فولادی و انواع ورق می‌باشد. بازارهای صادراتی این محصولات نیز شامل چین (بالغ بر ۸۰ درصد کنستانتیره و آهن اسفنجی)، ۸۸ درصد محصولات طولی به کشور افغانستان، ۵۰ درصد فولاد خام به تایلند، تایوان و امارات متحده عربی و ۴۵ درصد انواع ورق به ایتالیا و امارات متحده عربی صادر می‌شود. به‌طور کلی ۵۰ درصد فولاد صادراتی به ۴ کشور صادر می‌شود.

از طرف دیگر سبد محصولات صادراتی ایران به محصولات با ارزش افزوده پایین (محصولات نیمه آماده) اختصاص دارد؛ که این مسئله نیز در آینده صادرات ایران تأثیرگذار است. مسلماً حرکت به سمت محصولات با ارزش افزوده بالاتر می‌تواند منجر به ارزآوری بیشتری برای کشور شود. برای درک بهتر این موضوع، نمودار زیر قابل توجه است. ایران درحالی‌که از منظر میزان صادرات بر حسب تن، در رده شانزدهم دنیا قرار دارد اما از منظر ارزش صادرات بر حسب میلیارد دلار، رده به‌مراتب پایین‌تری دارد. نمودار ۲ نشان‌دهنده این موضوع است که کشورهای دنیا، چند کیلوگرم از محصولات فولادی خود را به مبلغ یک دلار می‌فروشند.

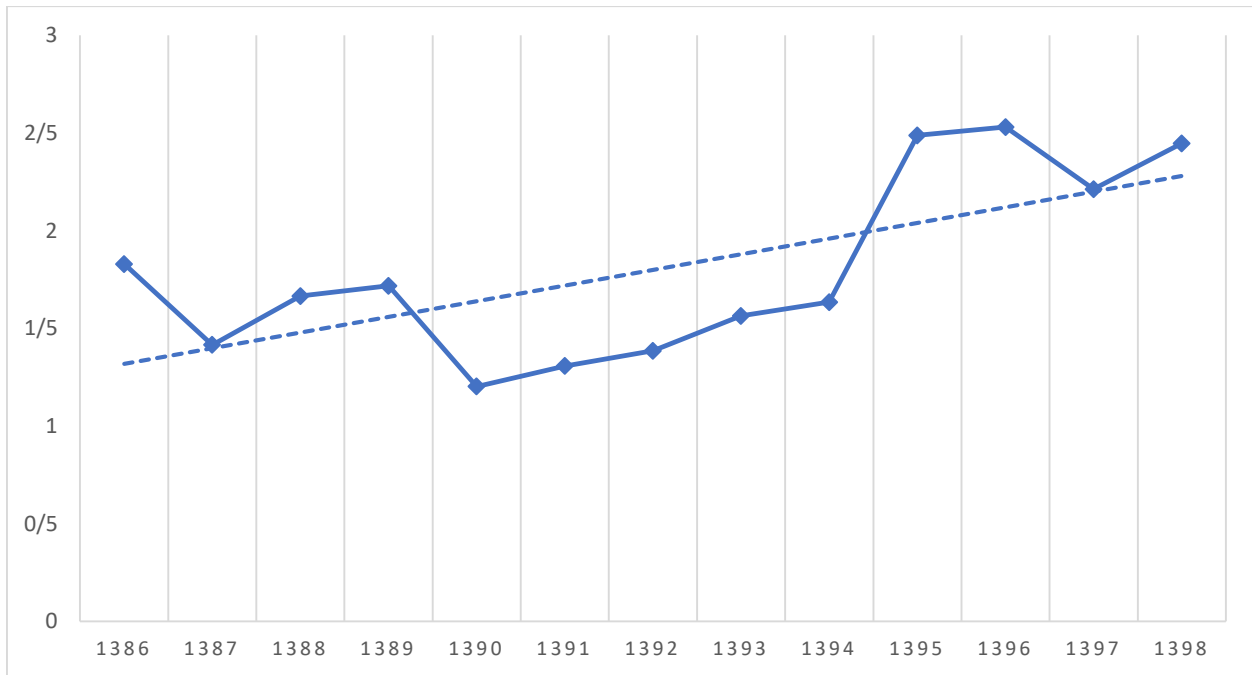

نمودار ۲ - نمودار میزان صادرات (میلیون تن) بر ارزش صادرات (میلیارد دلار) در سال ۲۰۱۸

همان‌طور که در نمودار ۲ مشخص است علی‌رغم میزان صادرات بالای ایران، ارزش صادراتی محصولات فولادی ایران وضعیت مناسبی ندارد.

قابل توجه است که مطابق آمارهای اطلس هاروارد، ایران در سال ۲۰۱۸ یک میلیون و بیست و شش هزار تن محصولات فولاد وارد کرده است که این میزان معادل یک میلیارد و دویست و چهل میلیون دلار بوده است. این موضوع نشان‌دهنده واردات محصولات با ارزش افزوده بالا است. به‌عبارت‌دیگر، کشور ما هر ۲/۴ کیلوگرم فولاد و محصولات فولادی را به ازای ۱ دلار صادر می‌کند و هر ۸۲۰ گرم محصولات فولادی را معادل ۱ دلار وارد می‌کند.

نمودار ۳ به‌صورت ساده نشان‌دهنده این است که کشور ما در طول سالیان متمادی، چند کیلوگرم فولاد و محصولات فولادی را به ارزش یک دلار صادر کرده است. همان‌طور که قابل‌مشاهده است کشور ما در حالی که در طول سالیان اخیر روند روبه‌رشدی در میزان صادرات محصولات فولادی داشته اما ارزش‌افزوده محصولات صادراتی روند کاهش داشته است.

نمودار ۳ - میزان صادرات بر حسب کیلوگرم تقسیم بر ارزش صادرات بر حسب دلار فولاد و محصولات فولادی ایران

سودهای سرشار حاصل از یارانه انرژی مانع نوآوری شرکت های فولادی

تا به اینجا متوجه شدیم علی‌رغم افزایش تولید فولاد و محصولات فولادی، این صنعت با چالش‌هایی روبرو است که می‌تواند در آینده حیات آن را دچار مشکل کند. از جمله صادرات محصولات با ارزش افزوده پایین تر، واردات با ارزش افزوده بالاتر، مقاصد محدود صادراتی و عدم تنوع در سبد صادراتی. علاوه بر موارد فوق، برای تولید فولاد نیاز به تأمین نهاده‌های تولید از جمله سنگ آهن، گاز، برق و آب هستیم.

یکی از مهم‌ترین معضلات صنعت فولاد در کشور، ارائه یارانه‌های مختلف انرژی و در نتیجه کسب سود سرشار اصطلاحاً بی‌دردسر این شرکت‌های می‌باشد. به دلیل ارائه یارانه‌های مختلف انرژی و همچنین مدیریت کوتاه‌مدت در این شرکت‌ها، سود سرشار به دست آمده انگیزه‌ای برای فعالیت‌های نوآورانه، سرمایه‌گذاری در زمینه فناوری‌های جدید و تولید محصولات با ارزش افزوده بالاتر برای شرکت‌ها وجود ندارد. برای درک میزان سود های شرکت‌ها کافی است به آمار و ارقام ارائه شده توسط شرکت‌های مختلف فولادی در کدال نگاهی بیندازیم که در نمودارهای زیر قابل مشاهده است.

جدول ۱ - روند فروش و بهای تمام‌شده در ۵ سال اخیر فولاد مبارکه

شرح	۲۹/۱۲/۱۳۹۴	۳۰/۱۲/۱۳۹۵	۲۹/۱۲/۱۳۹۶	۲۹/۱۲/۱۳۹۷	۲۹/۱۲/۱۳۹۸	۳۰/۱۲/۱۳۹۹
مبلغ فروش	۷۸.۱۶۶.۹۶۷	۱۰۱.۰۸۳.۶۵۳	۱۵۸.۰۲۱.۸۳۹	۲۳۴.۷۵۷.۲۳۸	۳۹۱.۴۵۸.۷۹۱	۷۷۴.۰۳۶.۷۴۵
مبلغ بهای تمام‌شده	-۵۶.۴۷۶.۵۱۶	-۶۶.۱۶۰.۲۵۳	-۸۵.۲۶۱.۴۶۸	-۱۲۴.۸۰۳.۱۴۸	-۲۲۵.۴۵۸.۶۵۲	-۴۰۶.۳۰۲.۳۱۸

سود خالص شرکت فولاد مبارکه در سال ۹۹ بیش از ۳۸ هزار میلیارد تومان بوده است یعنی چیزی حدود ۹۵ درصد سود.

جدول ۲ - روند فروش و بهای تمام‌شده در ۵ سال اخیر فولاد خوزستان

شرح	۲۹/۱۲/۱۳۹۴	۳۰/۱۲/۱۳۹۵	۲۹/۱۲/۱۳۹۶	۲۹/۱۲/۱۳۹۷	۲۹/۱۲/۱۳۹۸	۳۰/۱۲/۱۳۹۹
مبلغ فروش	۴۱.۹۶۴.۱۷۴	۴۸.۰۷۱.۴۴۰	۷۱.۷۹۲.۰۶۰	۱۱۳.۱۳۱.۷۶۸	۱۵۸.۴۰۷.۸۱۳	۳۰۶.۴۶۷.۰۲۸
مبلغ بهای تمام‌شده	-۳۶.۱۳۱.۴۷۴	-۳۶.۴۵۴.۵۸۹	-۵۰.۰۷۸.۹۳۶	-۷۵.۶۴۶.۵۷۵	-۱۱۷.۹۸۸.۰۲۳	-۱۸۳.۸۷۳.۰۳۲

سود خالص شرکت فولاد خوزستان در سال ۹۹ بیش از ۱۱ هزار میلیارد تومان بوده است یعنی چیزی حدود ۶۱ درصد سود.

جدول ۳ - روند فروش و بهای تمام‌شده در ۵ سال اخیر فولاد هرمزگان

شرح	۲۹/۱۲/۱۳۹۴	۳۰/۱۲/۱۳۹۵	۲۹/۱۲/۱۳۹۶	۲۹/۱۲/۱۳۹۷	۲۹/۱۲/۱۳۹۸	۳۰/۱۲/۱۳۹۹
مبلغ فروش	۱۰.۱۹۰.۸۰۳	۱۵.۲۸۳.۸۴۳	۲۷.۴۸۷.۹۹۰	۳۷.۲۶۱.۱۹۵	۶۱.۳۶۶.۷۷۵	۱۳۴.۵۲۲.۱۹۱
مبلغ بهای تمام‌شده	-۱۱.۳۰۷.۰۵۹	-۱۵.۳۴۰.۴۹۴	-۲۲.۶۰۴.۱۲۲	-۲۷.۶۳۲.۸۰۳	-۴۶.۰۰۸.۶۲۹	-۷۶.۹۴۴.۳۸۸

سود خالص شرکت فولاد هرمزگان در سال ۹۹ بیش از ۵ هزار میلیارد تومان بوده است یعنی چیزی حدود ۷۰ درصد سود.

جدول ۴ - روند فروش و بهای تمام‌شده در ۵ سال اخیر شرکت ذوب آهن

شرح	۲۹/۱۲/۱۳۹۴	۳۰/۱۲/۱۳۹۵	۲۹/۱۲/۱۳۹۶	۲۹/۱۲/۱۳۹۷	۲۹/۱۲/۱۳۹۸	۳۰/۱۲/۱۳۹۹
مبلغ فروش	۲۸.۶۷۵.۳۱۱	۳۳.۳۱۰.۶۱۳	۴۴.۶۷۰.۶۰۵	۷۲.۰۰۳.۲۰۲	۱۰۸.۶۲۷.۳۱۸	۲۰۰.۴۱۹.۲۵۴
مبلغ بهای تمام‌شده	-۳۰.۹۸۱.۹۹۶	-۳۳.۱۰۱.۸۳۶	-۳۵.۸۳۵.۵۳۷	-۵۳.۷۱۳.۵۹۷	-۹۳.۱۹۲.۴۴۴	-۱۶۵.۱۱۶.۸۱۵

سود خالص شرکت ذوب آهن در سال ۹۹ بیش از ۱,۵ هزار میلیارد تومان بوده است یعنی چیزی حدود ۱۰ درصد سود. علت پایین بودن سود شرکت ذوب آهن مدل تولید این شرکت می‌باشد که بر مبنای کوره بلند است. برای تولید کوره بلند از گاز استفاده نمی‌شود و نیاز به واردات کک از کشورهای دیگر می‌باشد. در نتیجه سود این شرکت پایین است.

جدول ۵ - روند فروش و بهای تمام‌شده در ۵ سال اخیر فولاد خراسان

شرح	۲۹/۱۲/۱۳۹۴	۳۰/۱۲/۱۳۹۵	۲۹/۱۲/۱۳۹۶	۲۹/۱۲/۱۳۹۷	۲۹/۱۲/۱۳۹۸	۳۰/۱۲/۱۳۹۹
مبلغ فروش	۸,۸۳۶,۷۶۷	۱۰,۳۰۱,۳۷۵	۱۷,۸۴۸,۴۱۵	۲۹,۸۸۷,۸۵۷	۴۴,۳۶۳,۱۳۹	۷۲,۳۹۲,۴۷۸
مبلغ بهای تمام‌شده	-۸,۳۷۰,۸۱۷	-۸,۷۸۷,۷۵۷	-۱۵,۰۳۶,۷۳۳	-۲۳,۸۵۰,۳۸۹	-۳۶,۴۴۸,۶۹۳	-۴۷,۸۲۲,۷۴۱

سود خالص شرکت فولاد خراسان در سال ۹۹ بیش از ۲,۴ هزار میلیارد تومان بوده است یعنی چیزی حدود ۵۱ درصد سود.

مهم ترین سیاست برای توسعه صنعت فولاد

مهم‌ترین سیاست توسعه صنعت فولاد در کشور، آزادسازی گام‌به‌گام قیمت انرژی و نزدیک شدن به قیمت متوسط صادراتی و همچنین استفاده از منافع حاصل از آن برای ارائه مشوق به عملکرد صادراتی شرکت‌ها در طول زنجیره می‌باشد. البته باید در نظر داشت این مشوق‌ها در کنار وضع عوارض و همچنین سازوکار صحیح بورس کالا، منجر به تقویت تولید محصولات با ارزش افزوده بالاتر گردد و مانع از خام فروشی شود. در اینجا ابتدا به معرفی برنامه حمایت مبتنی بر عملکرد صادراتی شرکت‌ها می‌پردازیم.

عملکرد صادراتی نتایج فعالیت‌های یک شرکت در بازارهای صادراتی است. از طرفی افزایش تجارت، جهانی‌شدن محصولات و خدمات و نیز بین‌المللی شدن شرکت‌ها بر اهمیت مداوم عملکرد شرکت‌های صادراتی تأکید می‌ورزد. میزان موفقیت یک شرکت در امر صادرات را می‌توان با کارکرد صادراتی آن ارزیابی نمود کارکرد صادراتی، دستیابی به اهداف را وقتی که شرکت محصولی را به بازار خارجی صادر می‌کند، تعریف می‌کنند. به عبارت دیگر، عملکرد صادرات، درجه موفقیت اقتصادی برای شرکت صادراتی در بازارهای صادرات است. حمایت دولت از فعالیت‌ها در راستای فعالیت‌های صادراتی و به دلیل اهمیت بالای صادرات، اقدام به استفاده از مشوق‌ها و برنامه‌های حمایتی خاصی می‌کنند که به برنامه‌های تشویق صادرات معروف هستند. همچنین تصویب برنامه‌های تشویقی صادرات به شرکت‌ها کمک می‌کند تا برای رسیدن به عملکرد صادراتی برتر، منابع و قابلیت‌های لازم را بهبود بخشند.

برنامه‌های تشویق صادرات شامل روش‌های مختلفی است. برای مثال؛ برنامه‌های صادرات خدمات بالقوه، مشاوره صادرکنندگان برای سمینارها مانند صادرات و تأمین مالی صادرات؛ همچنین، برنامه‌های توسعه بازار، مشارکت در نمایشگاه‌های تجارت خارجی، تهیه تحلیل بازار و خبرنگارهای صادراتی. در واقع برنامه‌های تشویق صادرات، ابزارهایی هستند که ممکن است موجب کاهش موانع صادراتی شرکت‌ها شده و در نتیجه بر استراتژی و عملکرد صادراتی تأثیر مثبت داشته باشد.

با توجه به معرفی سیاست حمایت مبتنی بر عملکرد صادراتی، دولت می‌تواند علاوه بر ابزارهای مطرح‌شده، منافع حاصل از یارانه انرژی را که پله‌پله حذف کرده بر اساس عملکرد صادراتی شرکت‌ها به آن‌ها برگرداند. البته این امر نیاز به تنظیم‌گری مناسب و طراحی دقیق دارد که انجام آن فراتر از این سند است اما اجرا آن بر اساس اصول زیر می‌تواند صنعت فولاد کشور را به سمت تولید محصولات با ارزش‌افزوده بالاتر و کاهش قیمت تمام‌شده از طریق افزایش بهره‌وری و فناوری جدید، سوق دهد

- ۱- جلوگیری از خام‌فروشی از طریق وضع عوارض
- ۲- آزادسازی پله‌پله قیمت‌های انرژی
- ۳- حمایت از طرح‌های تحقیق و توسعه و انتقال فناوری با مشارکت شرکت‌های خارجی و دانشگاه‌ها
- ۴- طراحی سازوکار مناسب برای بورس کالا و حذف پله‌پله قیمت‌های دستوری
- ۵- پرداخت مستقیم یارانه به شرکت‌ها بر مبنای عملکرد صادراتی
- ۶- استفاده از ابزار مختلف معرفی‌شده با استفاده از منبع حاصل از حذف یارانه برای توسعه صادرات

شناسنامه سند

گزارش رسانه ای تحول در صنعت فولاد به‌عنوان پیشران
توسعه اقتصادی و صادرات غیرنفتی کشور
سیاست‌گذاری علم و فناوری

عنوان

حوزه تخصصی

برنامه

نویسندگان

بهار ۱۴۰۰

تاریخ تولید

شماره گزارش

شماره گزارش پشتیبان (مادر)

آدرس: تهران، میدان تیموری، بلوار صالحی،

کوچه گلستان، پلاک ۷، پژوهشکده

سیاست گذاری

تلفن: ۶۶۰۵۱۳۹ (۰۲۱)

ristip.sharif.ir

